

EMLÉKEZTETŐ

a „Műhelymunka sorozat a térbeli tervezési rendszer összehangolásának megalapozására” című rendezvénysorozat

1. MŰHELYÉRŐL

Műhely időpontja

2010. március 9. 10.00 órától 16.00 óráig

Műhely helye

MUT előadó terme (Cím: 1094 Budapest, Liliom u. 48.)

Előadó: Schuchmann Péter (MUT, PESTTERV Kft./

Korreferátumok: Tombácz Endre /ÖKO Zrt./, Fleischer Tamás /VKI/

Moderátor: Ongjerth Richárd /MUT/

1. műhely témája

A térbeli tervezés átfogó áttekintése, az egyes részterületeinek feladatai, összefüggései, csatlakozása más ágazatok termékeihez (környezet, közlekedés, szociális stb.), erősségek és gyengeségek

BEVEZETŐ, ELŐZMÉNYEK – Ongjerth Richárd

Az NFGM megbízásából a VÁTI-ban zajlott tavaly júniusban egy megbeszélés-sorozat, amely arról szólt, hogy hogyan zajlik a tervezés ma Magyarországon és más országokban. A kettő összehangolásával három kutatás áttekintésére került sor. A workshop résztvevői arra jutottak, hogy nagyon szerteágazó és bonyolult lett a rendszer, az önkormányzatok részéről szinte már követhetetlen a folyamat. Az NFGM Területrendezési és Településügyi Főosztálya felvetette a témával foglalkozó beszélgetések szervezésének gondolatát, amelyre pozitív visszajelzések érkeztek, így indulhatott el a jelenlegi műhelybeszélgetés-sorozat.

A műhelyek célja a jelenlegi tervezési rendszerek egészének az áttekintése abból a megfontolásból, hogy egy következő műhelybeszélgetés-sorozat keretében javaslatok is szülessenek arra vonatkozóan, hogy mit kellene tenni ahhoz, hogy a jelenleginél jobb tervezési szisztémát, rendszert lehessen kialakítani.

A műhelyek célja az építkezés, ezért a rendezvények még nem a nagy nyilvánosságnak szólnak. A műhelysorozat lezárásaként egy zárókonferencia megrendezését is tervezi a MUT, amelynél már nem csak a szűk hozzáértői, hanem a szélesebb érdeklődői kör részvételére is számítanak majd a szervezők.

A konferencia tervezett időpontja: 2010. május 11.

További műhelyek időpontja: március 23, április 6, április 13, április 20.

ELŐADÁS – Schuchmann Péter

Schuchmann Péter felvezetésként elmondta, hogy egyetemi előadás tartása helyett inkább a tervezési rendszer megújításával kapcsolatos kérdéseit szeretné megosztani a résztvevőkkel. A tervezési rendszer megújításának gondolata néhányszor felvetődött már az elmúlt években is, de sajnos sokra nem jutottak vele azok, akik hozzákezdtek. (pl. a Tervtörvény újragondolása, megalkotása olyan szintű érdekeket érintett és sértett, hogy tulajdonképpen érdemben nem is lehetett vele foglalkozni) Az egyes tárcák saját ágazati törvényei olyan mértékben meghatározzák a

hozzájuk kapcsolódó tervezési rendszereket, hogy ebbe generálisan belenyúlni és átalakításokat javasolni egy-egy ágazati tervezési szintről indítva nagyon nehéz.

A tervezés fejlesztésével, a területi tervezéssel kapcsolatban felmerült kérdések, gondolatok

1. kérdéskör: A területi tervezés szintjei

- El kellene dönteni, újra kellene gondolni Magyarországon a közigazgatási rendszerhez kapcsolódóan a területi tervezési szinteket és kompetenciákat. Az a probléma, hogy nem látja azokat a szakmai műhelyeket, amelyek egy jelentős politikai változás előtt már félkész anyagokkal, eredményekkel tudnának előállni arra vonatkozóan, hogy min kellene változtatni. Véleménye szerint az alkotmánytól kezdve kellene újragondolni azt a törvényi háttérrel, ami erre ráhatással van. Az alkotmány a magyar közigazgatás alapelemeit rögzíti és ebben sem a régió, sem a kistérség és semmiféle tércategória nem ismert, csak az ország, a megye, a megyei jogú város és a községek szintjei. Az összes idő közben létrejött tércategória (régió, kistérség, funkcionális várostérség stb.) nem illeszkedik a rendszerbe, nem legitim tércategóriák, ezért nem lehet hozzájuk jó döntési szinteket, kompetenciákat kapcsolni és a tervezés sem tud ezekhez jól alkalmazkodni. Azon kellene elgondolkodni, hogy milyen új közigazgatási rendszer legyen Magyarországon, milyen tércategóriákat kellene használni, amihez a területi tervezés is kapcsolódni tud. Biztos, hogy nem kell minden szinten, minden tervet elkészíteni, de ahhoz, hogy ezt végig lehessen gondolni, ezeket a szinteket kellene tisztán látni. Rendezni kellene a régió, a megye, a kistérség és a települések helyzetét. Tulajdonképpen a települési szintet is tisztázni kellene, innen kiindulva lehetne kialakítani az új szinteket.
- VÁTI-MTA-RKK: Funkcionális várostérségek lehatárolása Magyarországon (városhálózat, várostérség-hálózat meghatározása) – Ez a szakmailag is érdekes anyag, kísérletet tette arra, hogy a mai határokat figyelmen kívül hagyva végiggondolja az egyes térségek kiterjedését és azok területi lehatárolását. Sajnos ez az anyag még egyeztetésre sem került ki.

Javaslat: Véleménye szerint egy újradefiniált települési szint után a várostérségi szintből (kistérség helyetti szintből) lehetne felépíteni Magyarország régióit. Mielőtt változtatunk a régióbeosztáson az EU azt várja el, hogy előtte három évvel, az új lehatárolás szerinti statisztikai adatgyűjtés is meginduljon. 2013-ban kezdődik a következő, 2020-ig tartó időszak, ami azt jelenti, hogy már idén januártól adatgyűjtéseket is kellene folytatni. Ez egy alulról építkező új régióalakítást eredményezne. A szintek meghatározása után lehetne meghatározni a döntési kompetenciák szintjeit (ki mire jogosult, ki miben dönthet, kinek mire van eszköze és kompetenciája). A megye benne van az alkotmányban, tehát ez egy legitim szint, de a megyének sem döntési kompetenciája, sem pénze, sem eszköze nincs arra, hogy valós térségi koordinációt és érdemi fejlesztést valósítson meg. Mindez a régió szintjén van, de ilyet nem ismer a magyar alkotmány, nincs választás sem régiós szinten, tehát az ezzel kapcsolatos kérdéseket végig kellene gondolni.

- Több megyei területrendezési tervet is készítettek, de ezek igazából nem megyei rendezési tervek, hanem az országos területrendezési tervnek más léptékben való megismétlései és részletezettségei. Mivel a megyei döntési szint nem egy jelentős, markáns, valódi kompetenciával bíró szint, nincsenek benne olyan döntések és elhatározások, amelyek adott megye sajátosságaihoz, specialitásaihoz illeszkedhetnének. Minden megyei terv szinte egyforma, mindez jelzi a megyei szint gyengeségét, a megyei döntési szint elhelyezésének bizonytalanságát.
- A területi tervezést átgondolását nem is az országos szintnél kellene kezdeni, hanem az EU-n belüli, területi tervezésekből adódó magyar területi tervezési feladatokkal. A Duna-stratégián kívül nem lát más olyan pontot, ahol abban gondolkodnának, hogy a következő időszakban Magyarországnak a területi tervezés vonatkozásában milyen tervei, kapcsolódási lehetőségei lennének az EU kapcsolódó régióihoz.

Javaslat: Ki kellene egészíteni egy határon átnyúló tervezési szint beépítésével is a tervezési rendszert. Ha kialakulnának ezek a területi szintek, tércategóriák és

bekerülnének az alkotmányba, vagy valamilyen összehangolással a többi törvénybe, akkor ezeket valamiféle szakmai alapon, stabilan le kellene határolni, olyan módon hogy ne lehessen átjelentkezni egyikből a másikba. Legálább 10 évre meg kellene határozni a tércategóriákat és azok lehatárolását.

2. kérdéskör: A területi településtervezés lehetséges megközelítési módjai

- Nemcsak a fejlesztés és a rendezés kapcsolatrendszeréről szeretne beszélni, mert nem ez a két elem van. Véleménye szerint beszélni kellene egy stratégiai, területpolitikai megközelítéséről és emellett kellene beszélni fejlesztési és rendezési megközelítésről. **Az egész rendszerben a stratégiai szint hiányzik igazán.** Ugyanarra a területre készülnek területfejlesztési programok, koncepciók, területrendezési tervek, amelyeknek a törvény szerint más a megbízója, más a finanszírozója, más a jóváhagyója és más az egyeztetési rendje. Ez elvileg nem lenne baj, ha teljesen összehangoltak lennének, alkalmazott eszközeik egymást erősítenék, de ez pont fordítva van. Összehangolatlanok van időben, ütemezésben, használt eszközökben, nincs egymásra építés. Hiányzik ezek fölött egy stratégiai szintű elhatározás és döntés. Egy régi MUT-konferencián szinte szakmai konszenzus alakult ki arra vonatkozóan, hogy a területi tervezésnek az lenne az ideális menete, ha egy közös adatbázis használatával, közös vizsgálati, elemzési szakasz után, stratégiai döntések és elhatározások születnének a térség jövőjéről és fő irányairól és ezt követően ehhez kapcsolódna egy területi fejlesztési, finanszírozási, megvalósítási, ütemezési szakasz egyik oldalról, másik oldalról pedig egy szabályozási típusú területrendezési eljárás.
- A törvény csak utalásokat tartalmaz arra vonatkozóan, hogy a rendezésnek és fejlesztésnek figyelembe kell vennie egymást, de hogy mit kell figyelembe venni és mit kell összehangolni a rendezés és a fejlesztés között, az már homályba vész. Ebből adódóan a rendezők csak szlogeneket tudnak írni, amikor a fejlesztők célkitűzéseit idézik, de hogy mi következik abból a rendezésre vonatkozóan és a fejlesztés mit tud használni a rendezés eredményéből, az nincs végiggondolva.
- **A jelenleg rendszernek is vannak komoly értékei és az átalakítást is úgy kellene elvégezni, hogy ezek ne vesszenek el.**
- A budapesti agglomeráció regionális tervéről szóló anyag közel 300 oldalas füzet volt, ami szinte mindennel foglalkozott ágazati és területi szempontból is, ami az agglomerációban kérdés volt. A kormány ezt így jóváhagyta, de hogy ebből a 300 oldalból mi az, ami jóvá van hagyva és mi következik ebből lebontva ágazatokra, településekre, intézkedésekre vonatkozóan, az nem derül ki.
- Azt egy nagy előrelépésnek tarja a mostani, hatályos rendszer kiépülésében, hogy teljesen világossá teszi, hogy melyek azok az elemek, amelyeket kötelezően érvényesíteni kell és ezt kinek, milyen módon kell érvényesíteni egy területrendezési tervnél a településrendezési szint felé. A probléma az, hogy csak ebben az irányban szabályoz, azt nem mondja, hogy az ágazati tervezés felé is érvényesíteni kell. Tehát pl. a Közlekedési Minisztériumnak egyáltalán nem evidens, hogy egy országos területrendezési tervben kijelölt nyomvonalat utána tovább kell tervezetni annak érdekében, hogy az egy térségi vagy egy megyei tervbe jól beilleszthető legyen. Tehát miközben a településrendezés felé viszonylag jó összhang biztosított, addig az ágazati tervezés irányában ezek nem kidolgozottak.
- Kérdései: Mi következik ebből? Melyik terv, melyik szinten milyen célt szolgál? Milyen eszközkészletet alkalmaz és mire használják ezeket a terveket? A tervezők sokszor úgy érzik, hogy a tervek nem a döntések megalapozásához, hanem igazoláshoz, öngazoláshoz szükségesek. Nagymértékben csökkent a tervek szakmai tartalma, ami nem tesz jót sem a tervezői szakmának, sem a tervezésnek.
- Egy fejlesztési koncepciónál mit tart egy kistérség maga számára jó fejlesztési koncepciónak? Válasz: Olyan koncepciót, amiben minden benne van. Ha bármire tervpályázatot írnak ki, az a cél, hogy lehessen hivatkozni a kistérségi fejlesztési koncepcióval való összhangra. Nincs benne értékvalasztás, döntés alapján iránymutatás, mindig abba az irányba megy el a koncepció véglegesítése, hogy mi minden kerüljön még bele, de így senki nem olvassa ki belőle a stratégiát, aminek a koncepcióból ki kéne derülnie. Vannak benne szlogenek is, amik nem egyértelműek. Nem mondanak konkrétumokat, általánosságokat fogalmaznak meg.

Meg kellene vizsgálni a terveket ebből a szempontból is, hogy milyen elvárások szerint, milyen tartalommal készüljenek.

- Az integrált városfejlesztési stratégia beillesztése a stratégiai rendszerbe, igazából olyan, mint a gombok egy kabáthoz. Nem azt nézik meg egy IVS készítésénél, hogy igazából mire van szüksége egy adott városnak, hanem eldöntik, hogy pl. a főtér-rekonstrukció, vagy a főutca program az, amivel majd pályázni fognak és ehhez a dologhoz van utólag hozzádolgozva, hozzáépítve tulajdonképpen öngazolásként a stratégia. Az integrált megközelítés jó lenne, de fejére van állítva a folyamat. További tervekre van ahhoz szükség, hogy végül tényleg arról szóljon a folyamat, hogy mire van szüksége az adott település lakosságának, helyi társadalmának.

3. kérdéskör: A területi és ágazati tervezés viszonyrendszerei

- **Javaslat: Az integráltságot kellene valamilyen módon erősíteni.**
- **Először azt kéne számba venni, hogy milyen ágazatok gondolkodnak területi tervezésben.** Vannak olyan ágazatok, amelyek figyelmen kívül hagyják a hálózati rendszerben való gondolkodást. Meglepő, hogy a közlekedési ágazat, amely hálózatot tervez és hálózatban gondolkodik, időnként mennyire elrugaszkodik megoldásaiban a területfejlesztési érdekek és szempontok figyelembevételétől.
- **A másik probléma az ágazati tervezésben a kapkodás.** Pl. szintén közlekedési ágazat. Nincs olyan koncepciója a magyar vasútnak, amellyel a területi tervezésbe be tudna lépni. Példaként lehetne említeni az energetikai ágazatot is, amely igazából nem gondolkodik térben, területben. Ennek az ágazatnak térbeli politikájában nem látszanak olyan elemek, amelyekkel a területi tervezéshez tudna kapcsolódni. Ugyanakkor más ágazatok párhuzamosan fejlődve szépen együtt tudnak működni a területi tervezéssel. Pl. természetvédelem Lassan az épített örökség védelme is kezd olyan ágazat lenni, amely térben tudja differenciálni, hogy mire van szüksége.
- Az egész területi és ágazati tervezést nézve vannak olyan **párhuzamosságok is, amelyeket indokolatlan fenntartani.** Sok dolgot megismételnek. Nem kellene mindig mindent előről kezdeni. Ebből a szempontból is érdemes lenne a területi rendszert áttekinteni.

4. kérdéskör: A terveink belső szakmai tartalma

- Nem biztos benne, hogy jól vannak elrendezve a mai módon a jóváhagyásra kerülő és az alátámasztó munkarészek. Ez összefügg azzal, hogy a jóváhagyónak mire van kompetenciája. Ezt nem lehet szakmai belügyként kezelni, csak akkor lehet újragondolni, ha kialakul egy rendszer.

Javaslat: Az egyes szinteken jóváhagyásra kerülő terveknek bővíteni kellene a tartalmát.

- Olyan változtatásokat kellene végrehajtani, amelyek megőrzik az eddigi változások pozitívumait. Pl. pozitívum a hatásvizsgálatok beépülése a tervezési rendszerbe, de nem a jelenlegi gyakorlat szintjén, hanem elvi szinten, mert a jelenleginek nincs hatása a döntésekre (a végeredményben), csak a kötelező gyakorlat részei. Ugyanakkor kikerülhetetlen és nélkülözhetetlen, hogy a hatásvizsgálatok bemutassák a tervek a komplex hatásait.

5. kérdéskör: A monitoring hiánya

- A térségi folyamatokat, térségi változásokat nem látjuk, mivel nincs olyan területi, térségi monitoring rendszerünk, amelynek a számszerű adatai más EU-s országok adataival összehasonlíthatóak, kiértékelhetőek lennének. **Jelenleg nincs olyan rendszerünk, amely alapján más országokkal összehasonlítást lehetne végezni,** de a minisztérium dolgozik egy ilyen rendszer kidolgozásán.
- Tulajdonképpen **a tervezés monitoringja sincs meg. Nem tudjuk, hogy a tervezési elhatározások hogyan érvényesülnek,** nincs meg ezeknek a döntéseknek, területi,

településfejlesztési és rendezési elhatározásoknak a figyelemmel kíséresi lehetősége. Enélkül igazából nem lehet a tervezés, fejlesztés irányait meghatározni. Ha nem teszünk semmit, akkor csak egy készen kapott rendszerhez tudunk ismét igazodni.

KORREFERÁTUM – Tombácz Endre

Téma: A térbeli tervezés és a fenntarthatóság az SKV gyakorlatán keresztül

- *A környezetvédelmet nem ágazatnak kellene tekinteni, hanem valamilyen átható dolognak.*
- *A tervezők tudják, hogy milyen tervet kellene készíteni, de ettől még sosem lesz olyan a terv, mert sokkal erősebb érdekek fogalmazódnak meg.*
- *A tervezés folyamatát az SKV-n keresztül próbálják meg érvényesíteni.*
- *Az utóbbi időben elég sok olyan SKV-t készítettek, amelyek elkészítésére nem a jogszabály kötelezett, hanem az önkormányzatnak volt rá szüksége.*

A Stratégiai Környezeti Vizsgálat szabályozása

- Az Európai Unió a fejlesztéseket megelőző környezeti hatásvizsgálatok gyakorlatát kiterjesztette a beruházásnál korábbi fázisok, pl. ágazatpolitikák, területi tervek és programok szintjére, hogy a tervezés minél korábbi időszakában segítse a környezeti szempontok érvényesülését.
- Jelenleg a Stratégiai Környezeti Vizsgálati kötelezettséget és annak tartalmát az egyes tervek, illetve programok környezeti vizsgálatáról 2/2005. (I. 11.) Korm. Rendelet szabályozza.
- SKV típusú vizsgálatok nem csak a jogszabály előírásai miatt készülnek, hanem például környezeti problémák, viták kezelésre fejlesztési terveknél, KSZT készítésnél, módosításnál.

Az SKV sajátosságai

- **A vizsgálat csak a tervezésbe integrált módon működhet hatékonyan** és az SKV éppen nagyfokú döntéshozatalba integráltsága révén szorosan kapcsolódik a fenntarthatóság eszméjéhez, s mint ilyen, a legközvetlenebb eljárás ahhoz, hogy a fenntarthatóság irányába való elmozdulás összehasonlítható módon értékelhető legyen.
- Az SKV egyik fő jellegzetessége, hogy nem konfrontál, hanem együtt készül a szakpolitikával, menet közben juttatja érvényre a környezeti érveket. A hatásvizsgálati munkának minden esetben környezetvédelmi szempontból is elfogadható kompromisszumokat tartalmazó programot kell eredményeznie.
- **A vizsgált tervnek, stratégiának nem valamilyen határértékrendszernek kell elsősorban megfelelnie, hanem meghatározott elveknek, prioritásoknak, céloknak. Az ezeket összefogó értékrend hiányában nem lehet a változásokat minősíteni, mert hiányzik ehhez a viszonyítási alap.**

Definiálás

A fenntarthatóság és a fejlődés

- **A fejlődésről**

Véleményük szerint a fejlődés csak az emberi és társadalmi szinten értelmezhető fogalom. Ebből a szempontból a fejlődés célja az emberhez méltó életkörülmények és életmódok biztosítása mellett a kulturális és etikai színvonal emelése is. Ez utóbbi lenne hivatott biztosítani a szükségletek megfelelő **önkontrollját** is az emberek részéről.

- **A fenntarthatóságról**

A fenntarthatóság a társadalmi és gazdasági folyamatoknak olyan belső **önszabályozó képességét** kell, hogy jelentse, amely biztosítja egyrészt a környezeti folyamatok problémamentes működését,

másrészt segít az emberi értékek fennmaradásában. Ez azt jelenti, **hogy amíg a társadalmi és gazdasági folyamatok csak állandó beavatkozások árán terelhetők fenntartható irányba, addig az alkalmazott rendszer nem fenntartható.**

■ A fenntartható fejlődés

A fenntartható fejlődés az eddigiek alapján az emberi élet színvonalának, olyan belső értékeket is figyelembe vevő emelését jelenti, amely harmóniában van a környezeti és természeti folyamatokkal és megőrzi az ember által létrehozott értékeket is. Ez tekinthető a társadalom céljának és ehhez a gazdaság eszközt, a természeti környezet társat és keretet jelent.

A fenntarthatóság egy alapvetően nem fenntartható paradigmával rendelkező rendszerbe reformszerűen kívülről bevezethető.

Attól, hogy valami létező még nem lesz racionális. Pl. a piacgazdaság, zárt csoportok érdekei szerint működik. Az SKV akkor jó, ha együtt készül a tervvel.

Fenntarthatósági kritériumok

I. A szükségletek kielégítése és a természeti környezeti értékek megőrzése között hosszú távú egyensúlyt kell elérni.

- (a) a környezet igénybevétele ne haladja meg a források keletkezésének a mértékét, illetve
- (b) a környezet terhelése ne haladja meg a környezet asszimilációs kapacitását.

1. **A lételemnek tekintett, feltételeken megújuló környezeti elemek (levegő, víz, föld, élővilág) készleteit és megfelelő állapotát, illetve az általuk alkotott környezeti rendszer önszabályozó képességét fenn kell tartani** a rendszer terhelhetőségének határán belül, illetve ahol ez szükséges és lehetséges, állapotukat javítani kell.

2. A természeti erőforrásokkal való gazdálkodásban általánosan a feláldozott és a létrehozott **értékek pozitív egyenlege kell, hogy érvényesüljön**, miközben a meg nem újuló erőforrások igénybevétele ne haladja meg azt az ütemet, amennyivel azok megújuló erőforrásokkal való helyettesíthetősége megoldható.

3. **A természetbe hulladékként visszakerülő anyagok mennyiségének és veszélyességének csökkennie kell.**

4. **A terület felhasználásánál a fejlesztések által igénybe vehető területek nagyságát ökológiai, egészségügyi és szociológia szempontok alapján korlátozni kell. Ezt tervezésnél kemény felső korlátnak kell tekinteni, tehát a fejlesztéseknél a területkímélő megoldásokat kell előnyben részesíteni.**

- *Megpróbáltak olyan kritériumrendszert készíteni, amit számon lehet kérni egy tervnél.*
- *Felhasználható területek nagyságát korlátozni kellene, Budapesten pl. semmilyen korlát nem érvényesül.*

II. A kardinális értékek elvesztésével járó folyamatok nem tűrhetők el.

Minden kipusztított faj belőlünk vesz el valamit.

5. A biológiai sokféleség megőrzésének feltételeit: a természetesen előforduló fajok és tenyésztett vagy természetes hagyományos fajták megőrzését és védelmét, a természetes és természetsszerű élőhelyek sokszínűségét és térbeli koherenciáját biztosítani kell.

6. **Az építészeti, táji és kulturális értékek fennmaradását a programok megvalósítása során biztosítani kell.**

III. Meg kell adni mindenkinek a lakóhelyén az emberhez méltó élet lehetőségét mind a jelenben, mind a jövőben.

Egy fejlesztésnek akkor van értelme, ha jobb lesz tőle ott élni.

7. **A fejlesztésnek meg kell őriznie az alkalmazkodott helyi kultúrát**, azokat a termelői és fogyasztói mintázatokat, amelyek a környezethez való alkalmazkodás során alakultak ki, s hosszú távon biztosították a helyi közösség és környezet harmóniáját. A fejlesztéseknek eleve a fenntartható termelői és fogyasztói mintázatok kialakítását kell támogatni. A termelői és fogyasztói mintázatok átalakításának iránya az anyag és energia intenzív termékek és szolgáltatások körétől, az anyag- és energiaszegény, inkább tudás és kultúra alapú termelés és fogyasztás irányába kell, hogy mutasson.

8. **A helyi közösségeknek ne szűküljenek a lehetőségei** az igényelt és választható életmódok tekintetében, amennyiben ezek nem zárják ki egymást és megfelelnek mind a fenntarthatóság, mind a fejlődés kritériumainak.

9. Minden a környezetgazdálkodással összefüggő tevékenységet azon a szinten kell megvalósítani, ahol a probléma kezelése a legnagyobb környezeti és egyéb haszonnal és a legkisebb környezeti kockázattal ill. kárral jár.

10. A helyi szinten kezelhető erőforrások használata elsősorban a helyi közösség hasznát szolgálja.

IV. A fenntartható fejlődést csak felelősségteljes ember érheti el.

Az egyén életminőségének javulása sem a saját, sem a mások által preferált környezeti javak sérelmére nem történhet.

11. **A régió nem veszélyezteti** –sem közvetlen, sem közvetett formában– **más régiókban ugyanezeknek a követelményeknek az érvényesülését.**

12. Megvannak az eszközök ahhoz, hogy a fenntarthatóság elvei tudatosuljanak, és erkölcsi normává váljanak a társadalom tagjaiban és ezzel párhuzamosan az érintetteknek a döntésekben való részvétele biztosítva legyen.

Elvek érvényesítése a Hajógyári-sziget példáján keresztül

Értékelési-kritérium	Minősítési-szempont
1. A lételemnek tekintett, feltételesen megújuló környezeti elemek állapotnak alakulása	A környezet állapota ne romoljon, a faállomány és az erdőterületek ne csökkenjenek, a sziget egészének élőhely-jellege ne változzon számottevően
2. A természeti erőforrásokkal való gazdálkodás	A feláldozott meglévő és potenciális településkörnyezeti értéknél a létrehozott értékek nagyobbak legyenek
3. A területen található szennyezett talajok kérdése	A jelenleginél kedvezőbb, a kapcsolódó szabályozásoknak megfelelő helyzet kialakulása
4. A rendelkezésre álló terület felhasználási korlátai	A terv biztosítja-e a jelenlegi beépítéseknel a mértéktartást és a fejlesztések megvalósulása után a további terjeszkedés megakadályozását
5. A területen lévő értékes zöldfelületek megőrzése	A terv biztosítja-e a zöldfelületek megmaradását, minőségi fejlesztését
6. → Az építészeti, táji és kulturális értékek fennmaradásának biztosítása	Az örökségvédelmi értékek nem sérülhetnek, az értékekkel való kapcsolat jobb lehetősége előny
8. és 10. → A változások és a helyi közösség-élete, életminősége	A helyi közösségnek részesülnie kell az előnyökből
11. Lehetőségek környezeti hatások a szigeten kívül	Ne legyenek olyan lakossági hatásviselői a terv megvalósulásának, akik csak a negatívumokat érzékelik
12. Lehetőséges fenntarthatósági tartalmak	Adhatók-e fenntarthatósági tartalmak a fejlesztésnek?

Téma:

A térbeli tervezés átfogó áttekintése: az egyes részterületek feladatai, összefüggései, csatlakozása az ágazati tervezéshez

Reflektálás Schuchmann Péter előadására

- A térbeli kategóriák lehatárolása és 10 éven át való fenntartása kapcsán felmerült benne, hogy ez nem visszasírása-e egy régi hierarchikus rendszernek. Nem jelent-e ez egy túl hierarchikusan lehatárolt rendszert? Nem biztos, hogy pl. a munkaerő-vándorlás vagy a hulladék-kezelés stb. követni tudja ezt a rendszert, ez nem ilyen egyszerű. Másik szempontból viszont tényleg fontos lenne egy ilyen hierarchia.
- Kapkodás, mindig minden újrakezdése – Ez a kettő összefügg. Ha kapkodó tervezés van, akkor mindig felfeslenek azok a problémák, amelyek nincsenek jó rögzítve. A stratégiának a megalapozó jellege valóban fontos dolognak tűnik.
- Jóváhagyandó, alátámasztó munkarészek – Egy szinttel mindig mélyebben kell végiggondolni mindet ahhoz, hogy a jóváhagyandó munkarészek meg legyenek alapozva, de ezt már nem kell jóváhagyni az adott szinten.

Reflektálás Tombácz Endre előadására

- Többféle módon lehet tervezni. Lehet külön és a tervezőkkel együtt is. **Az együttműködést tartja fontosnak.** Ha volt már valamilyen együttműködés a VÁTI-val, akkor az már egy jó dolog, még akkor is, ha ez az eredményen nem látszik.

Hosszú távú folyamatok

- Gyáripár kialakulása, erőforrások köré csoportosuló termelés – Itt van egyfajta koncentráció, de ez még nem területi politika.
- A leépülés fékezése, új lehetőség kialakítása – Ez már fejlesztési politika. /Aktív és passzív politika./
Területi politika: a leépülés fékezése, következmények tompítása, (passzív)
Új lehetőség kialakítása, struktúraváltás, munkaalkalom, szakképzés stb. (aktív)
- **A területpolitika egyik paradoxona:** a térségi folyamatok nem szükségképpen akkor változnak kedvező, kiegyenlítés felé ható irányban, amikor a területpolitika erős és markáns, hanem, ellenkezőleg, éppen **akkor erősödik a területpolitika iránti igény, amikor a gazdasági folyamatok kedvezőtlen térbeli folyamatokkal járnak.** (Szűkebb értelmezése)
- Szorosan vett területpolitika, mint sajátos ágazat, befolyásolni a kialakuló folyamatokat (**nettó területpolitika**) – *hibák korrigálása*
- A különböző szakágazati politikák saját célrendszerében érvényre juttatni a területi kiegyenlítés legfőbb célkitűzéseit, mintegy megelőzendő, hogy erős *konfrontatív* területi politikára legyen szükség a folyamatok korrigálásához. (**bruttó területpolitika**)
- Ma a területi elvek integrációja helyett az **ágazati projektek hatolnak be a területi tervekbe.** Magas szintű integráció helyett alacsony szintű koordináció jön létre.

Ágazati hatások

- **Mezőgazdaság** Multifunkcionális mező-, erdő-, környezet- és tájgazdálkodás; *vidékfejlesztés*

A mezőgazdaság, vidékfejlesztés külön pályán halad. A területi tervezéstől valóban ennyire külön kell ezeknek haladnia? A mezőgazdaságnak be kellene csatornázódnia a területi tervezés rendszerébe.

- **Idegenforgalom** Ahogy a területfejlesztésben, a turizmusban is fontos szempont a **túlzott területi koncentrátság enyhítése**, (másképpen a turizmus választékának bővítése). Fontos,

hogy a **térbeli széthúzás és kínálati skála széthúzása** együtt ne egy duális, térben szegregált mintához vezessen.

- **Környezetvédelem** *Minta*: 1998-tól kísérlet az ágazati akcióprogramokra (környezeti elvek integrálása a szektorpolitikákba). Gyakorlatilag kudarc. – SKV lassú szemléleti tanulás, minimális érdemi eredmény
+ Tércszennyezés, gazdálkodás a térrel, mint szűkös erőforrással
- **Közlekedés** terület-igénybevétel, építési terület, *térségi hatás*.
Belső feltáró hatás vs. külső megközelítés.
Belső kapcsolatok léte + a kapcsolatok mintázata

Van egy tényleges terület, amit igénybe vesz a közlekedés, de a térségi hatás a lényeges. A térség szempontjából a belső feltáró hatás lenne a legfontosabb. A külső hatás az adott térség piaci rádiuszát növeli meg, de ez a másik, szomszédos térségnél is növekszik, így egyik terület sem lesz versenyképesebb a másikkal. Önmagában ettől még nem javul a versenyképesség.

Nemcsak a kapcsolatok léte, hanem azok mintázata is fontos. Az autópályát tekintik a fejlesztés tengelyének, nem azt ahová az autópályának mennie kellene. Pl. a meglévő centrális elrendezésre építettünk rá egy autópálya-hálózatot.

- **Vízgazdálkodás** Részvízgyűjtők, vízgyűjtők, helyi mérlegek. A hazai csapadék szerepe, átgondolt gazdálkodás a térségi vizekkel.
- **Energiaellátás** Ellátási viszonyok, diverzifikáció lehetősége.
Termelőhely, munkaalkalom, *vásárgiparág*. Kiterjedt szénmezők, bányavidékek, de nem érintik a Közép-Magyarországi és a Nyugat-Magyarországi régiót. (A múlt visszaüt)

Fejlesztés és rendezés

- **Rendezés**: Egy időkeresztmetszetre vonatkozóan biztosítani a térség egyszeres lefedését, megfelelő használatát.
- **Fejlesztés**: Adott létesítmények és tevékenységek időbeli pályája, perspektivikus lefutása.
- **Ugyanannak a térbeli-időbeli folyamatnak kétféle metszetéről van szó.**

HOZZÁSZÓLÁSOK

Mire kellene használni a tervet?

- Valós döntések megalapozásának előkészítésére.
- Végiggondolt elhatározások rögzítésére.

Tervek kompetenciájának összhangja

Olyan tervet érdemes készíteni, amelyre a döntéshozónak kompetenciája van.

A tervezés célja, feladatai

- Alkupozíció EU-regionális és minden más szinten.
- A terv a döntéshozók számára feladatokat határozzon meg.
- Döntéshozók cselekvőképességének meghatározása.
- A legfőbb értelme annak van, ha működik az együttműködési folyamat. Egy jó terv több döntéshozó számára jelölhet ki feladatokat.
- Térségi szinten döntést is kell hozni, nem lehet csak a többi szereplőre bízni a folyamatot.

Mi a terv?

A terv valamilyenfajta tudatos cselekvés eszköze, egy eszközrendszer része. Különböző megfontolások alapján döntéseket tartalmaz és cselekvéseket fogalmaz meg, tulajdonképpen egy cselekvési program. A tervnek különböző céljai, feladatai lehetnek.

Javasolt definíció

A terv adott egyén vagy szervezet szükségleteinek kielégítésére vagy adott intézmény esetén a hatásköreinek gyakorlására, jövőre vonatkozó, fejlesztési és működési cselekvések és eszközök rendszerbe foglalt ütemezése/ütemezett cselekvési rendszere.

Problémák

- A fejlesztés eszközrendszere marad el sokszor, mert azt nem dolgozzák ki.
- Az időtávok is nagyon fontosak, mert az uniós tervezés miatt ezek összecsúsznak. A Lisszaboni Szerződés kimondja, hogy a területi tervezés országon belüli kompetencia. Az egy más kérdés, hogy az uniós elvárások között szerepel, hogy a várost be kellett venni. Tagországi találkozók, informális miniszteri megbeszéléseken születtek döntések, de ezek csak keretirányokat tartalmaznak. Az megint más kérdés, hogy ezeket mennyire veszik figyelembe. A területi tervezés érvényesülése az unióban még nagyon kérdéses. Az unióban ugyanúgy nincsen meg a területi együttműködés, ugyanolyan zavaros, mint nálunk.

Biztos stimmel, hogy nincs hatása a terveknek az EU-nak, de azért a nagy pénzek arra mentek. A kohézióval foglalkoznak, csak az egész unióra, nem az országokra vonatkoztatva. Elvileg van területi politika.

Az előző gondolatmenet kifejezetten a területi tervezés hatására vonatkozott.

Duna-stratégia

- Probléma, hogy nincs mihez illeszkedni.

Milyenek legyenek a tervek?

- A laza ajánlások nem hatékonyak.
- Vágyak, elképzelések vannak a tervekben, de nem biztos, hogy mind beütemezhető. A lehetőség szó jobban kifejezné a dolgot.
- A tervben lehetnek-e alternatívák, lehetőségek? A hozzászóló annak a pártján van, hogy lehetnek a tervekben változatok, de el kell dönteni, hogy melyiket válasszuk.
- Úgy is meg lehet jeleníteni a tervet, hogy az egy pillanatnyi állapot.

Időtáv

- A ciklikusság is fontos, a tervek nem változhatnak hetente.
- A rendszerben (ld. javasolt definíció) az van benne, hogy a tervnek konzisztensnek kell lennie. Az egyes részeknek összehangoltaknak kell lenniük.
- Ha nem reális, akkor nem megvalósítható.

Lehet, hogy nem jön be, de ha nem is konzisztens, akkor nem is megvalósítható.

Melyek azok az események, amelyek változtathatnak a terveken? Mikor kell egy tervet módosítani?

- Nem lehet kitűzni fix dátumokat. Ha van monitoring, akkor abból kiderül, hogy mikor kell hozzájárulni a tervhez.

Mi legyen a terv tartalma?

- Nem tudjuk a jövőt, de az is lehet a terv tartalma, hogy ha pl. egy adott esemény bekövetkezik, akkor az abban leírtak felé kell orientálódni.
- Van olyan szakmai vélemény, amely szerint a területrendezési tervekben mindent meg kell mondani, mert a tervezők döntése megbízhatóbb, mint a spekulációra játszó önkormányzatoké. Schuchmann Péter véleménye szerint azonban csak a kereteket kellene meghatározni.
- A terv egy tervezési folyamat eredménye. A folyamat is fontos. Egyik oldalról arra törekszünk, hogy a folyamatnak legyen eredménye, a másik oldalról viszont az elvárás az, hogy ha jön egy befektető, akkor a tervet mielőbb módosítani lehessen.
- A pályázatokat is kezelni kellene. Nem lehet minden esetben ugyanarra pályázni csak azért, mert éppen arra van aktuális pályázati lehetőség.
- Szerencsés lenne, ha a területrendezési tervek nem minden négyzetmétere lenne beszínezve.

Kutatások szerepe

- A területrendezési kutatással le vagyunk maradva. A piaci szempontok figyelembevételét toljuk magunk előtt.
Hogyan kell bánni a vállalkozókkal egy jó területrendezőnek? Nem utálni kell. Azt kell kitalálni, hogy hogyan kell közösen jól csinálni?
- Európai összehasonlítás szintén fontos lenne. Pl. Gondolkodtunk azon, hogy hol lesznek alagutak a Kárpát-medence övén? Nem Magyarországon vannak, de befolyásolják az ország helyzetét.
Határon túli tervezés. Értelmes összefogás kellene a szomszédokkal. A magunk előtt tolt lépéseket le kellene gyűrni.
- Hiányzik az a kutatás, hogy hol mi éri meg.
- A kutatásba be kell építeni a monitoringot.
- A nyitottság nem egyenlő a koncepciótlansággal. A funkcionalitás fontos az aktuális problémák megoldásában.

Visszacsatolás az első előadáshoz

Közös adatbázis is nagyon fontos lenne, ennek is rendelkezésre kellene állnia. Ha van egy olyan térképrendszerünk, amely vizsgálja, hogy jelen pillanatban hogy állunk, az részint meghatározhatja a feladatokat, összeállhat a program. Utána a feladatok hierarchiáját kell felállítani. Ha van tervezési programunk, akkor lehet elkezdni tervezni, de akkor még ott vannak a társadalmi és egyéb változások. Ezekre is választ kell adnia az adott terveknek és mindez még csak a határainkon belül van, utána még ott van az EU is. A következő tervezési elvárás, hogy az EU-ban ismerjük a tervezési tendenciákat, hogy azokhoz is igazodni tudjunk. A terveknek is hierarchikusan kell készülniük. Alsó nem mondhat ellent a felsőnek. Ha ez mind működik, akkor jutunk el időben oda, hogy van egy megegyezés, ami nem változik.

Somfai András vetített előadása

- Az alagutakkal érdemes foglalkozni, mert befolyásolják hazánk helyzetét is.

- Az európai autópálya-hálózatot valamilyen komplex mutatóval kellene összhangba hozni, hogy összehasonlítást lehessen végezni és kiderüljön, hogy hol érdemes autópályát/utakat építeni.
- A szomszédos országokkal való összefüggéseket és a folytatást végig kell gondolni.
- Az úthálózatban a hiány gyűrűs irányban mutatkozik. Azok az utak hiányoznak, amelyek összekötést jelentenének a sugárirányú utak között.
- A szomszédos országokkal való átfedést is vizsgálni kell.

Somfai András kapcsolódó cikkei a következő oldalon érhetők el: www.somfai.try.hu

Hozzászólások az ágazatokkal kapcsolatos kérdéskörhöz

- Minden ágazat területi hatását kellene vizsgálni. Lehet, hogy ez lenne az első lépés.
- A környezetvédelemnek mindet át kellene hatnia.
- Az ágazatoknak a területi tervezés alá kellene dolgozniuk.
- Az ágazatok szükségszerűen követik az ágazati struktúrát. Biztos, hogy az ágazatoknak az intézményi struktúráknak kell megfelelniük?
- A területi tervezés mindig is team-munka volt. Az együttműködés alapvető feltétel. Az a kérdés, hogy hogyan tudjuk ezt koordinálni. A koordináció és koordináció eszköztárára a legfontosabb.

A koordináló feladatot meg kellene vitatni. Az ágazatok koordinálnak, vagy elvi adatokat adnak? Melyik a cél? Elérjük-e a területi alapú tervezési politikát, vagy koordináljunk?

- Nyitott gazdaság van nálunk, ebből az következett, hogy az ország belső részei kevésbé voltak fontosak, így alakult a közlekedési rendszer. (Id. Somfai András előadása) Ha az ágazatok ilyen előkészítést végeznek, akkor a területi tervező meg fog keveredni. Ha mindenhova beteszünk egy területi tervezőt, akkor neki kihez kell lojálisnak lenni?

A területiség nem lehet cél, csak eszköz. A közlekedési tervek integrált célrendszerrel rendelkeznek. Hogy lehet ezeket úgy koordinálni, hogy a különböző szempontokat összevessük?

- Alapvetéseket kellene együttesen meghatározni. Fontos a team-munka és az alapvetések megfogalmazása.

Hogy lehet kiegyensúlyozni a lobbizást?

- Kutatással.
- Ha megegyezünk alapvetésekben, akkor szabad lobbizni.

Mik azok az alapvetések?

- Alapvetés pl. az, hogy milyen alkalmazkodásokat fogadunk el a környezethez.
- A kutatások alapozzák ezt meg.

A TERVEZÉSI RENDSZER ERŐS ÉS GYENGE OLDALA

Erősségek

- Gyakorlata van.
- Szakember-ellátottság.
- Van működési keret.
- Az IVS megnyitja a lehetőséget a szervezeti fejlődésre.
- Az EU-s irányelveknek van olyan alapelve, hogy 3 témának minden tervet alá kell vetni, tehát van EU követelmény, csak nem teljesítjük.

Gyengeségek

- Van egy működő rendszer.
- Kevés a változtatási rugalmasság van a rendszerben.
- Kutatások hiányoznak, új elveket kellene megfogalmazni.
- Érvényesítőképeség.
- A tervezésnél nehezen fogadnak be más szakembereket. /Fleischer Tamás: A befogadás hiányát nem érzi a területi tervezők elfogadásánál./
- A gazdasági és társadalmi hatásokkal nem igazán foglalkoznak a tervek. – Somfai András
- Nem érvényesül a területi érdek az ágazatokban.
- Kapacitásproblémák a koordinált megvalósításban.
- Átgondolatlan túlszabályozás.
- Demokrácia deficit (Az állampolgárok nem hiszik el, hogy beleszólhatnak a folyamatokba és a tervezők sem hiszik el, hogy ez jó nekik.)
- Üzemeltetésben való gondolkodás hiánya az ütemezésnél. /fenntartás↔fejlesztés,/
- Változást nem követő tervezési kultúra.
- Tervezőválasztás metódusa.

Hozzászólások a tervezési rendszerhez

- A centralizált folyamatoknál az ágazati tervezés, decentralizálnál a területi tervezés érvényesül jobban.
- A kivételest nem lehet leszabályozni. /normativitás, innováció/

Budapest, 2010. március 16.

Összeállította: Pusker Gabriella